

BOEKBESPREKING

Christina Michelsen Chaucot, *John the Baptist as a Rewritten Figure in Luke-Acts* (Copenhagen International Seminar 39), London / New York: Routledge 2021, xii + 181 pp., £ 96,00 / £ 29,59 (e-book), 9780367481438 / 9781003045236 (e-book)

Dit boek over de figuur Johannes de Doper in Lucas-Handelingen is een grondig herziene versie van de PhD thesis 'John the Baptist's Public Ministry in Luk 3:1-20: Is Luke a Writing Reader of Matthew', door Christina Michelsen Chaucot in 2017 verdedigd aan de Universiteit van Copenhagen. De kern van het boek – CMC wordt niet moe om dat bijna op elke pagina te herhalen – is dat het Lucasevangelie beter verklaard kan worden door de hypothese dat Lucas Marcus en Matteüs herschrijft (de L/M hypothese) dan door de hypothese dat Lucas gebruik heeft gemaakt van Marcus en Q (de twee bronnenhypothese). CMC volgt hier Austin Farrer (1955), John Drury (1976), Michael Goulder (1989) en Francis Watson (2013), die allemaal van mening zijn dat het Lucasevangelie een herschrijving is van het Matteüsevangelie. CMC spitst haar onderzoek toe op Lucas 3:1-20. De reden: alle vier evangeliën beginnen met Johannes de Doper. Lucas is niet alleen het meest uitgebreid, hij reageert in zijn verhaal over Johannes impliciet kritisch op zijn voorgangers, vooral op Marcus.

Het boek bestaat uit drie delen. Het *eerste* deel biedt het theoretische en methodologische kader zowel van het concept van 'bijbelse herschrijvingen' als van het synoptisch vraagstuk. In het eerste hoofdstuk schetst CMC uitgebreid het concept van de herschreven Bijbel, dat al in de zestiger jaren van de vorige eeuw ontwikkeld is door Geza Vermes in 'Scripture and Tradition in Judaism: Haggadic Studies' en door Philip Alexander in zijn artikel 'Retelling the Old Testament' verder is uitgewerkt met zijn beschrijving van de narratieve karakteristieken van de bijbelse herschrijvingen. De herschrijving – zie p. 20 voor een definitie (van Alexander) – is een procedure gaat die veelvuldig voorkomt, als het om het OT gaat: zie bijvoorbeeld 1 en 2 Kronieken in vergelijking met 1 en 2 Koningen. De literaire strategie van Lucas ligt dan ook in de lijn van dit fenomeen uit de periode van de Tweede Tempel van de herschreven Schrift. Wat Lucas doet, is Matteüs herschrijven. Je mag zelfs wel zeggen dat hij Matteüs overschrijft. Lucas is dan ook geen redacteur of verzamelaar, maar een schrijver die de andere evangeliën intensief gelezen heeft. In het tweede hoofdstuk schetst CMC de hypothese dat Lucas Matteüs en Marcus herschrijft. Ze vergelijkt deze voorstelling met de twee bronnenhypothese: Lucas zou twee bronnen gebruikt hebben: Marcus en Q. Deze hypothese is de door velen gedeelde verklaring geworden van het synoptisch probleem. De laatste bron (Q), waarvan in de eerste eeuwen van de jaartelling geen enkel getuigenis bestaat, is volgens CMC helemaal niet nodig om het gemeenschappelijke van Matteüs en Lucas tegenover Marcus te verklaren. Het derde hoofdstuk stelt de vraag naar de literaire afhankelijkheid tussen de evangeliën aan de orde. Het Lucasevangelie is van latere datum dan het Matteüsevangelie, en misschien zelfs ook wel dan het Johannesevangelie, zo CMC in navolging van Mogens Müller en Robert

JOHN THE BAPTIST AS A REWRITTEN FIGURE IN LUKE-ACTS

Christina Michelsen Chaucot

Morgan. Wat Lucas doet, is materiaal weglaten, verkorten, aanpassen, uitbreiden en nieuw materiaal toevoegen.

In het *tweede* en *derde* deel onderzoekt CMC hoe Lucas het openbaar optreden van Johannes herschrijft. Lucas doet dat door Matteüs' lezing van Johannes de Doper op drie punten te wijzigen: (1) De identiteit van Johannes. De verteller Lucas presenteert Johannes niet als de Doper, maar als verkondiger. Er wordt dan ook niet gezegd dat Johannes Jezus doopt, noch komt het tot een ontmoeting tussen de twee, zoals in de andere evangeliën (zie hoofdstuk 5). (2) Johannes' verhouding tot Jezus, in hoofdstuk 6 ten onrechte aangeduid als 'Discussie over Johannes' gezag'. Johannes en Jezus worden aan het begin, in Lucas 1-2, als familieleden parallel aan elkaar geplaatst, in Lucas 3 blijkt Johannes aan Jezus ondergeschikt (*inferior*) te zijn: Johannes is aankondiger van de messias (= Jezus). Daaraan had CMC wat mij betreft nog mogen toevoegen dat Johannes de bode dan wel de wegbereider van de Heer is. (3) 'De kwaliteit van Johannes' doop vergeleken met de latere doop met de Heilige Geest' komt aan de orde in hoofdstuk 7. Lucas zondert Jezus' doop af van Johannes' openbare optreden door twee veranderingen aan te brengen ten opzichte van Marcus en Matteüs; (a) hij voegt Johannes' gevangenneming toe voorafgaand aan Jezus' doop en (b) Jezus wordt gedoopt 'without the presence of the baptizer' (122); juister lijkt mij om te zeggen dat Jezus gedoopt wordt zonder dat degene die doopt vermeld wordt. Door deze wijzigingen (1) komt de nadruk te liggen op zijn doop met de Heilige Geest, en niet op de doop met water (zie 3:16) en (2) wordt het openbare optreden van Johannes scherp onderscheiden van dat van Johannes. In hoofdstuk 9 komt CMC met de weinig waarschijnlijke uitspraak dat we in Lucas-Handelingen met drie onderscheiden *baptisms* te maken hebben: Johannes' doop, Jezus' unieke doop en de messiaanse doop. Juister lijkt mij om van twee dopen te spreken: de ene met water en de ander met de Heilige Geest.

Als ik evalueer: (1) Wat mij betreft slaat CMC hier een nieuwe weg in die ik helemaal kan delen, zowel wat betreft het concept van de herschrijving als van het synoptisch probleem, maar er is nog wel verder onderzoek nodig met betrekking tot de andere gemeenschappelijke (Mat. en Luc. tegenover Mar.) passages om overtuigend te kunnen zeggen dat het Lucasevangelie een herschrijving is van het Matteüs- en Marcusevangelie. (2) CMC had wat mij betreft nog wel dieper mogen ingaan op de vraag waarom Lucas een ander beeld van Johannes de Doper presenteert. Het boek blijft nu iets teveel hangen in het – alleen – beschrijven van de *modifications* ten opzichte van Marcus en Matteüs.

Nico Riemersma

Deze recensie verscheen in *Kerk en Theologie* 73/3 (2022), 313-315.